

VI. Pražská bezpečnostní konference

„Budoucnost Evropy – lidé – zdroje – technologie“

Dne 12. listopadu 2010 se v prostorách Národní technické knihovny uskutečnila VI. Pražská bezpečnostní konference pod názvem „**Budoucnost Evropy – lidé – zdroje – technologie**“. Konference byla rozdělena do tří bloků dále rozdělených na dvě části. První část tvořily prezentace a přednášky expertů a vědců k danému tématu, zatímco část druhá byla věnována komentářům odborné veřejnosti, diplomatů, politiků, vrcholných manažerů. Název konference přímo zahrnoval její rozdělení do 3 bloků – Budoucnost Evropy, Lidé, Zdroje a technologie.

První blok nazvaný **Budoucnost Evropy** zahájila úvodní slova Miloše Balabána, vedoucího Střediska bezpečnostní politiky CESES FSV UK, poslance a starosty Prahy 6 Tomáše Chalupy, její excelence Renilde Loecx, velvyslankyně Belgie v České republice, Mirko Hempela, ředitele Friedrich Ebert Stiftung Praha, a Jana Michala, vedoucího Zastoupení Evropské komise v ČR. Úvodní vystoupení připomněla, že otázku budoucnosti si budeme klást vždy a že se Evropa nachází v důležitém momentu svého vývoje, kdy se o její budoucnosti právě rozhoduje. Tomáš Chalupa zdůraznil čtyři dimenze konference, a sice dimenzi politickou, ekonomickou, energetickou a demografickou. Paní velvyslankyně Loecx následně upozornila na změnu v paradigmatu ve vnějších a ekonomických vztazích, a to především ve prospěch stále silnější Asie. Jan Michal zaměřil své úvodní slovo na skutečnost, že jednotu Evropy je nutností, chce-li v měnícím se světě uspět a udržet si své výsadní postavení. Klíčem k tomuto cíli je aktivní podíl na formování světové politiky. Evropa má být motorem změn. K tomu je zapotřebí úzké spolupráce členských států. Unie musí středně- a dlouhodobými reformami reagovat na hospodářskou krizi a začít plnit cíle pro rok 2020 a 2030.

Hlavní vystoupení prvního bloku přednesla poslankyně Evropského parlamentu a předsedkyně Evropské liberální demokratické a reformní strany, Annemie Neyts-Uytterbroeck. Paní poslankyně několikrát zdůraznila, že EU je politický výtvar, který není daný, stejně jako není dána její budoucnost. Je tedy nutné ji podporovat, rozvíjet a vylepšovat. Pokud by EU zmizela, zmizely by s ní i veškeré výhody. Členské státy by byly ekonomicky fragmentované, opět by zavládl protekcionismus a politická roztříštěnost by vedla k celkovému oslabení Evropy. Jednotlivé členské státy by si měly uvědomit, že v jednotě je síla a Unii podporovat. Paní poslankyně na závěr svého vystoupení vyslovila své vroucné přání, aby nová diplomatická služba Unie (Evropská služba pro vnější činnost, EEAS), která začne fungovat od prosince tohoto roku, byla vnímána jako doplněk národních diplomatických sborů a ne jako jejich konkurent.

Další tři vystoupení byla prezentována výzkumnými pracovníky Střediska bezpečnostní politiky. S využitím metody scénářů a z pozice výzkumníka žijícího v roce 2030 představili Miloš Balabán, Libor Stejskal a Antonín Rašek „ohlédnutí za vývojem v uplynulých dvaceti letech ve světě, v Evropě a v České republice“.

Vedoucí Střediska bezpečnostní politiky Miloš Balabán představil první scénář s názvem „Evropa ve světě bez západu“. Jak název napovídá, ústředním předpokladem tohoto scénáře bylo další posilování nezápadních aktérů světového vývoje. Na rozdíl od Západu se těmto zemím podařilo rychle vyrovnat s důsledky hospodářské krize. Tradičního vůdce Západu, kterým jsou přinejmenším od druhé světové války Spojené státy, během prvních dekád 21. století vyčerpávaly vojenské konflikty po celém světě. Zhoršená ekonomická situace je

donutila snížit výdaje na zbrojení a logickým následkem se stalo odmítnutí pokračování americké role v zajišťování evropské bezpečnosti. Evropa se tak musela na zajišťování vlastní bezpečnosti začít více podílet sama, což společně s demografickými problémy vedlo k vytvoření evropské armády. Zároveň však Evropa musela projít trojí krizí. Jednalo se o krizi eurozóny, způsobenou potřebou zachránit státy jako Řecko, Portugalsko, Španělsko a Itálie před bankrotem. Společně a v návaznosti na ní však také přišla krize evropského vládnutí a krize demokracie, provázená dokonce referendy o vystoupení z EU. NATO, tradiční garant evropské bezpečnosti, se transformovalo v organizaci primárně zajišťující politické konzultace mezi Evropou a USA. S tím byla spojena i změna názvu organizace na Transatlantickou bezpečnostní radu, jejímž členem se stalo i Rusko. Transformovala se rovněž OSN, která se stala federací regionálních organizací. I přes vnitřní a vnější problémy se ukazovalo, že evropská „soft power“, budovaná sedm desítek let (vláda práva, rozvoj demokracie a respektování lidských práv, existence inovovaného sociálního státu, důraz na zajištění čistého životního prostředí, vedoucí světová role v poskytování humanitární a rozvojové pomoci), umožňuje unii zůstat ve třetí dekádě století atraktivním sociálním, politickým a ekonomickým modelem.

Libor Stejskal věnoval druhý scénář nazvaný „Starý kontinent čelí novému řádu“ problematice vnitřního vývoje Evropy. V návaznosti na trojici krizí, o kterých již mluvil ve svém scénáři Miloš Balabán, nastínil druhý scénář sociální, environmentální i politickou dimenzi budoucnosti. Pod tlakem okolností se Evropa, dříve kritizovaná za pomalost a neschopnost energicky reagovat na vzniklé situace, stala efektivní institucí v oblasti krizového řízení. V roce 2030 tak Evropa díky svojí „soft power“ podepřené ekonomickou a vojenskou mocí zůstává atraktivním politickým a ekonomickým modelem. Na rozdíl od zbytku světa je také atraktivním modelem sociálním. Většina Evropanů se však domnívá, že Evropa nedosáhla cílů, o které se po generace snažila. Evropa stabilizovala svůj vliv ve světě a uchovala si ekonomickou vitalitu. V environmentální a sociální dimenzi však utrpěla tvrdé rány. Rozsáhlé oblasti na venkově byly opuštěny. Zmenšila se biodiverzita a voda se stala nedostatkovým zbožím. Tvrdě byla postižena střední třída, která se rozdělila na relativně blahobytnou skupinu elitních odborníků a mnohem větší skupinu vzdělaných a kvalifikovaných zaměstnanců, z kterých se stává frustrovaná námezdní pracovní síla, trvale ohrožená levnější pracovní silou z globálního Východu.

Třetí scénář s názvem „Česká republika bez strategických ambicí“, jehož autorem je Antonín Rašek, se věnoval „ohlédnutí“ za vývojem v těchto zeměpisných šířkách. V České republice proběhlo referendum o vystoupení z EU. Češi se v něm však nakonec rozhodli v Unii setrvat. Díky hospodářským vazbám s Německem se dařilo udržovat průměrný růst HDP kolem tří až čtyř procent. Zásadním problémem však vznikl na úrovni strategického vládnutí. Nápadná byla absence erudovaných politiků s dlouhodobou vizí. Zavedené politické strany částečně nahradily pochybná populistická hnutí. Z pohledu zbytku Evropy se tak vytvořil obraz České republiky jako „kverulanta, potížisty a černého pasažéra“.

Komentáře k prvnímu bloku zazněly z úst Štefana Füleho, člena Evropské komise, Josefa Janoše, ředitele Institutu ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč MV GŘ HZS, J. E. Pierre Lévyho, velvyslance Francie v ČR, Libora Roučka, místopředsedy Evropského parlamentu, a Lubomíra Zaoraláka, místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Všichni panelisté se shodli na tom, že realita bude přeci jen trochu odlišná, že toto vidění je spíše nejhorší možností vývoje. Navíc se vždy objeví něco nečekaného, s čím ve scénářích není možné pracovat. Zároveň je však třeba podotknout, že cílem autorů bylo představit scénáře kontroverzní, tak aby vyprovokovali debatu o nastíněných problémech.

Vzhledem k názvu bloku byla povětšinou diskutována budoucnost Evropy, potažmo EU, a její vliv na světové dění. Komisař Füle zdůraznil jak strategickým partnerem je pro EU Turecko a že by se mělo stát jejím členem. Dále připustil možnost těsnějšího svazku NATO a Ruské federace a kladl velký důraz na interdependenci ve světě. Jeho výrok „na velikosti zase znovu záleží“ byl namířen na nutnost soudržnosti EU, pokud si bude chtít alespoň částečně uchovat svůj vliv. Libor Rouček navázal tezí, že v našem životním zájmu je spolupracovat a že Evropa je založena na různorodosti. Velvyslanec Francie Pierre Lévy zdůraznil především dvě klíčové oblasti, které budou významně formovat budoucí vývoj v Evropě, a sice ekonomiku a finance, dále pak obranu a bezpečnost. Naprosto zásadním tématem je podle něj vzájemná důvěra mezi jednotlivými členskými státy EU. Lubomír Zaorálek radikálně odmítl vizi představenou scénářem vývoje České republiky, jako zemi nezajímavou, šedivou a neschopnou se podílet na chodu Evropy. Podle slov místopředsedy sněmovny je to země, „ve které bych žít nechtěl.“ Tento scénář proto vnímal především jako provokaci ke změně současné situace. Josef Janošec zdůraznil, že Česká republika má v porovnání s ostatními členskými státy co předávat, přinejmenším v oblasti krizového managementu. Například máme nejkvalitněji fungující linku 112.

Druhý blok nesl název **Lidé** a hlavní vystoupení zazněla od Rainera Münze, ředitele výzkumu a vývoje Erste Group a člena reflexní skupiny o budoucnosti Evropy 2020-2030, Tomáše Kučery z Katedry demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty UK a Vladimíra Špidly, bývalého člena Evropské komise a bývalého předsedy vlády ČR.

Rainer Münz zdůraznil, že dynamiku současné demografie tvoří především dvě skutečnosti – prodlužující se délka života a klesající porodnost. Nicméně upozornil, že mezi těmito dvěma fenomény již není přímá vazba, a to především kvůli novým trendům v evropské společnosti. Například v konzervativních společnostech pracující ženy často nemají žádné děti. Rok 1972 byl zlomovým, neboť od té doby více lidí v Evropě umírá, než se rodí. Západní civilizace tedy čelí třem základním výzvám – naučit se, jak se decentně a s elegancí stáhnout, pokračovat v práci a otevřít se přistěhovalcům.

Tomáš Kučera navázal vysvětlením pojmu demografické stárnutí. To znamená nejen růst průměrného věku populace, ale i růst počtu, tedy zastoupení starších osob v populaci. Dalším průvodním jevem je zvedání spodní hranice ekonomické aktivity díky terciálnímu vzdělávání. Počet narozených dětí klesá, a to z důvodu poklesu počtu potenciálních matek, ne že by ženy matky měly méně dětí. Přistěhovalectví může částečně kompenzovat počty narozených dětí, ale nezastaví proces stárnutí populace. Budoucnost ČR a Evropy se z hlediska demografie bude vyznačovat těmito faktory: více osob narozených v jiné zemi; starší věková struktura produktivního věku; vyšší počet rozvedených a osamělých; prostorová disperze rodin; proces individualizace a oslabení širších rodinných vazeb; více přistěhovalců a větší kulturní diverzita; více vzdělanosti; více zkušeností; lepší zdravotní stav populace. Stárnutí populace bude mít vliv na vše – oblast veřejných financí, hrozí sociální a politické turbulence. „Stárnutí není bezpečnostním rizikem, ale rizikem je náš přístup k němu.“

Vladimír Špidla analyzoval trh práce v Evropě a jeho budoucí vývoj. Zásadní vliv zde hrají tyto faktory: demografické otázky; změna struktury dle kvalifikací; postupná integrace, která je u pohybu osob pomalejší než u zboží či informací; demografické přeskupení jednotlivých evropských center; motivace cestovat za prací (láska, zvědavost, ekonomické důvody); příchod imigrantů a jejich diskriminace; delokalizace pracovních činností (zejména intelektuální rutina); časová stratifikace (nyní nové poznatky několikrát v rámci jedné generace). Nutné je přeorganizovat školství. Faktem je nástup umělé inteligence, která nahradí naši intelektuální rutinu a analytický rozum. V rámci tohoto vývoje je prostor pouze

pro lidskou manuální práci, tedy kvalifikované dělníky, a také pro schopnost vyšších citů, a tedy právě na oblast citovou bychom se měli do budoucna zaměřit.

Komentátory druhého bloku byli Marcela Hrdá, generální ředitelka České pošty, Michal Mejstřík, ředitel IES FSV UK, Jan Muehlfeit, ředitel Microsoft Europe, a Martin Potůček, vedoucí CESES FSV UK.

Marcela Hrdá zdůraznila, že stárnutí populace je nutné vzít jako fakt, tedy jako realitu a ne vizi. Zásadní je mediální obraz stárnoucí generace, kdy záleží na vnímání ekonomicky aktivní generace té ekonomicky neaktivní, aby nebyl ohrožen sociální smír. Michal Mejstřík podotkl, že Česká republika má z 27 států EU nejméně lidí pod hranicí chudoby. Jan Muehlfeit zmínil knihu Daniela Pinka („A Whole New Mind“), jejíž hlavní poselství přednesl již Vladimír Špidla, a sice – co půjde, bude zautomatizováno. Počítače jsou lepší v logice. Jan Muehlfeit dále upozornil na skutečnost, že mladá generace rozumí lépe stávajícím technologiím. „Naše děti budou dříve v rozhodujících pozicích než my.“ Vzhledem ke stále rychlejšímu vývoji je nezbytné změnit koncepci celoživotního vzdělávání. Martin Potůček v souvislosti se stárnutím populace kladl důraz na reorientaci pracovních nabídek, a sice k posílení zdravotní a sociální péče. Dále zmínil nutnost posílit rodinu populační politikou a nezbytnost účinné integrace cizinců od samého počátku jejich pobytu.

Vladimír Špidla dále dodal, že na stárnutí populace je nezbytné reagovat humanisticky. Rainer Münz zdůraznil, že vzhledem k integraci přistěhovalců se vždy jedná o dvoucestný proces, a sice integrovat je a mít skutečnou vůli dát jim práci, začlenit je do sociálního systému aj.

Komentátoři a prezentující se shodli na tom, že je žádoucí, aby se vzhledem k prodlužující se délce života odcházel později do důchodu, nicméně je nezbytné uskutečnit potřebné reformy. Strategické vládnutí však ustupuje volebním cyklům, které odrážejí pouze krátkodobé priority.

Závěrečný třetí blok nazvaný **Zdroje a technologie** byl věnován převážně energetické problematice. Tomu odpovídalo i složení panelistů, mezi kterými zasedl ředitel Geologického ústavu Akademie věd ČR Václav Cílek, hlavní analytik Mezinárodního institutu energetické politiky a diplomacie Moskevského státního institutu mezinárodních vztahů Vladimír Krasnogorskij, ředitelka Výzkumného centra environmentální politiky na berlínské Freie Universität Miranda Schreurs, její kolega Behrooz Abdolvand a náměstek ministra životního prostředí Ivo Hlaváč.

Václav Cílek uvedl, že v případě energetických surovin – především ropy – je doba, kdy budou vyčerpány, ještě dosti vzdálená. Problém naopak vytváří relativní nedostatek, kdy nejsme schopni dostatečně rychle otevřít nová ložiska a dostatečně rychle vybudovat na ně navazující infrastrukturu. Na takovou situaci pak reaguje trh zásadními výkyvy. Přitom vzhledem k celkové provázanosti následují po zvýšení cen ropy zvýšení cen i v jiných oblastech včetně potravin, což může vést k až k destabilizaci.

Behrooz Abdolvand svoji prezentaci do velké části věnoval tomu, aby publikum zaslýchlo složitých technicistních problémů těžby plynu a jeho následného transportu. Z hlediska Evropy pak zazněla především klíčová skutečnost, že tradičně existovaly v případě zemního plynu tři do značné míry oddělené trhy: Evropa, Asie a Amerika. V budoucnu se dá díky technologickému vývoji očekávat především soupeření mezi Asií a Evropou, protože Amerika podstatným způsobem v posledních letech posílila svoje zásobování z domácích zdrojů a většinu dovozů realizuje ze sousedního Mexika a Kanady.

Na jeho vystoupení navázala Miranda Schreurs. Ústředním motivem jejího vystoupení byla rostoucí spotřeba energie. Ta je spojena s globálním oteplováním, přičemž za největší část růstu emisí CO₂ odpovídá Čína. Podle Schreurs řešení představuje úspora energií a reorientace na obnovitelné zdroje. Růst tohoto sektoru v průmyslu má být rovněž doprovázen podstatným nárůstem počtu pracovních míst právě v této oblasti.

Ruský pohled na problematiku energetické bezpečnosti představil Vladimír Krasnogorskij, přičemž ho metodologicky opřel o studium oficiálních dokumentů Ruské federace. Prezentovaný pohled poněkud překvapivě ukazoval na velkou shodu v ruském a evropském chápání energetické bezpečnosti. Jednoduše řečeno, řešením problematiky má být transparentnost, předvídatelnost a stabilita globálního trhu. Jednou z navrhovaných cest k tomuto cíli mají být konzultace mezi producenty, spotřebiteli a tranzitními zeměmi. Pro Rusko je také důležitá diverzifikace exportních cest, a to včetně rozšíření možností přístupu na asijské trhy. Stabilita, transparentnost a diverzifikace má znamenat pocit globální energetické bezpečnosti.

Překvapivě kritický byl Ivo Hlaváč z ministerstva životního prostředí. Ten zdůraznil potřebu úspory energií a upozornil, že zcela zásadním problémem je otázka skladování. V ceně fosilních paliv by se měly promítnout náklady na odstranění následků jejich spalování. Náměstek Hlaváč také upozornil na další nedostatky trhu v oblasti energií, především nedostatečné motivaci využívat čistší zdroje. Současný systém dotací, které mají tyto motivace dodat, je pak nevhodný a nesystematický.

V následujících komentářích vyvolal bouřlivou debatu Václav Bartuška, zvláštní velvyslanec ČR pro otázky energetické bezpečnosti. Otázkou podle něj je, jak může demokracie podporovat ekologické technologie ve chvíli, kdy cenu pocítí samotní voliči. Bartuška navíc vyslovil silné pochyby o ochotě rozvojových zemí spolupracovat se Západem ve snaze omezit emise. Podle jeho slov jsme my sami nejdříve chtěli zbohatnout a až pak být ekologičtí, rozvojové země budou chtít jít stejnou cestou.

Alan Svoboda z ČEZ poznamenal, že za peníze investované do fotovoltaiky mohly být instalovány tisíce megawatt výkonu v jaderných elektrárnách, které jsou mnohem spolehlivější. Mnohé obnovitelné zdroje podle něj parazitují na struktuře, která byla vybudována pro konvenční energetiku, a destabilizují ji. Jsme tak v situaci, kdy soustava nemá rezervy a velká havárie ji vyřadí. Luboš Pavlas, generální ředitel Czech Coal, upozornil, že existuje řada důvodů proč ve změnách v energetickém sektoru postupovat opatrně a postupnými kroky. Dokud nepokročí vývoj obnovitelných zdrojů výrazně dále, je možné využívat zdroje, které dobře známe, jako je uhlí. Na tyto zdroje je naše infrastruktura již uzpůsobena a jsou dostupné. Přitom i při jejich využívání můžeme dosáhnout podstatného zvýšení efektivity, především pokud bude kombinována výroba elektřiny a tepla. Ivo Hlaváč doplnil, že infrastrukturu je na využití nových zdrojů třeba přizpůsobit. Zároveň by EU měla oddémonizovat jadernou energetiku. Podle Aleše Linharta v této oblasti došlo v posledním roce ke značnému posunu. Ředitel odboru energetické a surovinové bezpečnosti ministerstva průmyslu a obchodu Pavel Kavina na předchozí komentátory v mnohém navázal. Obnovitelné zdroje jsou podle něj zdroje budoucnosti, ale musíme si uvědomit, že jsou to zdroje vzdálené budoucnosti. Největším problémem je, že nedokážeme skladovat elektřinu. Mezistupeň musí být jádro, které má navíc výhodu, protože se můžeme palivovými články předzásobit.